

Alföldy Jenő

A törzs szavaival

Vári Fábián László: Jég és korbács (versek 2002–2010)

*Szavak, öreg szavak, mi,
kik egykor létre hoztuk,
lépteit kormányoztuk:
merjen hittel haladni;
(...) együtt! bár űzöttként
futuán együtt maradni!*

Illyés Gyula: A törzs szavai

Verseivel, cikkeivel és nyilatkozataival – közéleti emberként s főiskolai tanárként is – hasonlóan értékelhető munkát végez Kárpátalján Vári Fábián László, mint a nemzet sorskérdéseivel idehaza szembenéző költőink, például a mottóban idézett Illyés Gyula. A most hatvanadik évéhez közeledő költő törekvései több ágon is találkoztak a hazaiakkal: Nagy Lászlóval, Csoórrival, Tornaival, Ratkóval, Budával, Utassyval, Kiss Benedekkel – említhetnék másokat is, akiknek költészete érzékelhető nyomot hagyott Vári Fábián versein, vagy rokonságot jelzett velük. (Ideidézhetném például Csanádi Imrét; az *Egy hajdani templomra* költője ugyancsak mélyen merített a hazai műveltség múltjából, mindenekelőtt a reformáció poéziséből, a népköltésből s a társművészetekből. A kora egyik legmodernebb költőjét, az ősi motívumokat még a lettrizmussal is egyesítő Szilágyi Domokosról sem feledkeznek meg.)

Fábián az irodalomtörténeti régmúltból táplálkozva hoz sok újat a lassanként egységesülő nemzeti literatúránkba: sajátos kárpátaljai színekkel – részben maga gyűjtötte, énekelhető népdalokkal, népdallalakkal, illetve helyi variánsokkal – gazdagította, gazdagítja az egyetemes magyar költészetet.

Kiemelném kapcsolódását a kuruc költészet hagyatékához, nem csupán a nyelvben, a formákban, hanem megszólalási módjában is. A könyv utószavaként közölt riport keretében (beszélgetőtárs: Penczkófer János) remek kis esszét rögtönöz a bujdosó kurucok, szegénylegények és peregrinus diákok idején, illetve az ő „közreműködésükkel” is keletkezett s fennmaradt népdalokról. Kimutatja, hogy ezeknek a több száz éves kesergőknek, búcsúdalogoknak, haza- és szabadságsíratóknak talán leggyakoribb szava a *bánat*. De nemcsak ezt vette át sokat szenvedett, hol ide, hol amoda csatolt, de a szabadság tűzfészkenek is nevezhető szülőföld örökségéből (melynek ágai elindáznak Sárospataktól Szatmárcsekéig, az Alföld, a Párcium és Erdély délibb és keletibb sarkaiig, sőt, ha a *Nyugat* címlapján látható Mikes deákra pillantunk: fővárosunkig), hanem a helyesen értelmezett kurucosságot is. Ez pedig ismeri a szabadságtörekvések kockázatait és szépségeit, miként azt a Dózsára hivatkozó és kurucos Ady Endre, Nagy László és a főntebb említettek kisugárzása is megmutatja. Ismeri a búskomor kesergők mellett a hetyke dalok kivagyai humorát is, a bordalt, a szerelmes virágéneket, a természet dicséretét – Balassitól és a puritán reformátusoktól eredő panteista szemléletét s érzelmi gazdagságát, mely még a virágénekek és a „lator énekek” képeiben és erotikájában is érezte hatását. A költői nyelv szépsége, archaikus színezete és képi világa a nagy bibliafordítót, Károlyi Gáspárt is látóköriünkbe vonja.

Ez a jól kitapintható eredet- és elődkeresés markáns vonásokkal bontakozik ki előttünk a *Jég és korbács* verseit olvasva. Már a könyvcím jelzi, hogy friss fájdalom, heveny megpróbáltatások és sürgősen orvosolandó egyéni és közösségi sérelmek működnek Vári Fábián költészetében. Vannak, akik az esztétikumról számúznék a líra politikai-közéleti megnyilvánulásait, a bajok föltárását és a programadást. Ő eleven cáfolat az ilyen nézetekre: nem fél a „váteszi” minősítéstől, ha közérdekűséget, bajfeltárást és reményadást értünk rajta. Nyelve azokhoz az anyaországi költőkhöz közelíti, akik József Attila, majd Nagy László és Juhász Ferenc stílusforradalmának nyomán haladtak, s a népköltészeti motívumokat a modern világlírába oltották. Megfelelő esztétikai szint meglétekor bartókiságnak nevezzük ezt a törekvést, el nem feledkezve Kodályról, akinek zenéjében a műköltészeti ihletettség is kimutatható Dávid Ferencet, Berzsenyit vagy Ady Endrét illetően.

Küzdelmes fiatalság, a szovjet szuperállam militáns szellemének alávett nemzeti sors jutott a költőnek. A szovjet-orosz nacionalizmust a frissiben megalakult ukrán nemzet erősödő beolvadási törekvései váltották fel, s a régi ellenállás más körülmények között, de hasonló tartalommal követelt tőle folytatást. Irodalmi eszmélkedése szorosan egybeforrt a kárpátaljai magyar közösségben végzett politikai és pedagógiai szervező tevékenységével. A hangsúlyos (értsd úgy is: *ütem*hangsúlyos) magyar jelleg nem csupán esztétikai, hanem elvi megfontolásból is uralkodó sajátossága lett verseinek, figyelembe véve Nagy László és társai stíluselvét, a szimultánságot. Vári FABIÁN versei sok esetben a „magyaros” és az időmértékes verselés szerint egyaránt ütemezhető-skandalizáló. Erősen áttételes képalkotása a régi népdalok mágikus megoldásait követi. Szimbolikája a történelmi valóságban gyökerezik, ugyanakkor népi mondákra és klasszikus elődökre is utal, például Aranya: *„Azóta nem küldtem egy írott sort sem, / holott a hollók Ung erős várából / levelet ez alatt hármat is hoztak”* – írja tömör szerelmi románcában. A mai élet köznapiságára is gondolhatunk persze, a posta hollójelére. Az összetettség kedvéért választottam ezt a példát. De vannak még merészebb metaforái is. Ime egy futó önjellemzése írásmódjáról, észjárásáról egy másik szerelmes verséből: *„Hogy szólhatnék hozzád méltó módon? / csak most tanulom tündér-nyelvedet. / Szótáramban minden igém ódon, / és gyök szakad és toldalék pereg, / (...) jelzőim úgy gurulnak szerteszt, / mint földmorgáskor dob bőrén a borsó – most mire vagy jó, halotti beszéd?”* (Mire vagy jó) Fekete Gyulának ajánlott versét a népesedési katasztrófa fenyegetése hívta életre, és milyen kitűnően „ül” ott is a kurucos kép: *„A felébresztett / tárogatóra / göthös csend csahol csak”* (Jég és korbács). Versre ösztönzi az együttérzés ifjúsága óta legfontosabb mesterével, Nagy Lászlóval, mai kortársai közül Csoóri Sándorral, Döbrentei Kornéllal, Görömbei Andrással és szellemi életünk sok más résztvevőjével.

Sokszor a természet kegyetlenebb arculatával jeleníti meg a közoktatásban és kultúrában (és persze szociális helyzetében is) megnyomorított kárpátaljai magyarság helyzetét: *„Emberrel él mind a tél, / emberrel él mind a nyár. (...) Verébajban ment el az ősz, / fekélyben forog a föld. / Gyöngye üvegburáját, / Gonosz, össze ne törd”* (Kannibál évszak). Egy új vízözönt vizionál, szinte úgy, mint a második világháború küszöbén Babits a *Talán a vízözönben*; e költeményre – talán akaratlanul is – reá hajaz Vári FABIÁNÉ. A szünni nem akaró esőktől, belvizektől, áradásoktól veszélyeztetett termőföldek kárvallottjairól szólva az abszurditásig feszíti művét: *„S számlál az Úr: a tengeren / lebeg egy milliárd halott. / Akik a vízzel megbékéltek, / azoknak kopolytút adott”*. Ezek a „kopolytús” emberek a nyomor haszonélvezői, s a vers nemegyszer (s az idővel egyre inkább) a minapi anyaország viszonyaira értődik. A természeti katasztrófákat is mintha az emberi gonoszság hozná a sokaságra – hasonlóan, mint Nagy László középső korszakában, az *Aszályban*, a *Gyöngyszoknyában*, a *vasárnap gyönyöre* befejező részében, akár *A vak remény* négy sorosában.

A kötet első verse, az *Ajánlás nélkül* az ideológiai-szellemi élet nem annyira *otthoni*, mint inkább *itthoni* „papjainak”, az ékes szavú igazmondás ellenprédikátorainak és ellendrukkereinek szól. *„Haraggal indulsz a nyári határnak / hol a pacsírták énekkel élnek / s bár nem vagy te úr egy porszem fölött se / (...) kimetszed nyelvét az égi madárnak / mert hiénavér fortyog ereidben / meg fogsz lakolni meg fogsz lakolni / hetedíziglen hetedíziglen.”* A ráolvasók érzelmi radikalizmusával, átokszerű jóváindulással szól a vers.

Nomád evangélium című versét olvasva „ugrott be” a mottóban idézett Illyés-vers. A nagy költő öregkorában keletkezett mű is varázsvers – nincs igazuk azoknak, akik túlzó hevességgel akarják eltépni Illyés Gyulát az utána érkezett, a Nagy László nevével fémjelzett költőnemzedék esztétikájától. A *Nomád napló* esszéiben és más műveiben megszólaló Csoóri mesterének vallja mind e két klasszikusunkat. Vári FABIÁN két remek verssel is adózik a példaképül választott Csoórinak, jelezve, hogy hajlandó követni őt a következőkért vállaló, a magyarok közösségéért vállalt tetteiben. Ez egyáltalán nem merül ki közeleti felszólamlásaiban, a *„protestáló hit s küldetéses vétő”* példakövetésében; vállalja verseiben is.

Korszerűtlen volna ettől? (Mert a kizárólagosság papjainak részéről könnyen megkaphatja e nem éppen elismerő jelzőt.) Gondoljuk meg: másfél százezer ember érdekeit védi ott, ahol végveszélyben az oktatás, a magyar nyelvű és tartalmú kultúra intézményrendszere, ahogy a magyar ajkú népeség fizikai fennmaradása is. S ez az érdek nem választható el a tizenhárommilliónyi magyarságtól sem, mert a szívós ellenállásra mindnyájunknak szüksége lehet – a békés építkezés idejében is. Úgy gondolom, Vári FABIÁN László *közfigyelmet* érdemel legalább a versolvasók fogyatkozó táborában. A fősodorba vonni a provinciát: éppúgy költőhöz méltó tett, mint bármely más emberséges vállalkozás „a törzs szavaival” űzött művészetben – a szerelmes verstől, a tájírótól, a humoreszktól, az idilltől és a bordaltól a gyerekversig. Az is mind *közügy*, ha avatott kéz írja.

(Széphalom Könyvműhely, 2010)